

objektumok jelentős része (144) a késő avar korra datálható. Egyediségüket az adja, hogy egy vaskohászatra szakosodott közösség hagyatékai. A feltárás szűkebb, alig 1000 m²-nyi területéről kerültek elő az ipari tevékenységre utaló objektumok, a vaskohók (25).

A hajdani kohászok a terepi adottságokat kihasználva a domboldalba ásták az általában 120–180 cm átmérőjű, ovális, esetleg szabálytalan alakú, rézsús oldalú, egyenes aljú munkagödröt, amelynek a dombtető felőli magasabb oldalú részében alakították ki vastag tapasztással a kohót. Ezek alakja és mérete alapján 4 típust különíthetünk el:

1) A legtöbb (15) esetben kohóink belső tere lekerekített (néhány esetben igen erősen lekerekített sarkú) négyszög (inkább téglalap mint négyzet) alapú gúlaként indul, majd 30–40 cm-es magasságtól az akna kissé hengeressé válva kúpként folytatódik. A medencék mérhető szélessége 45–60 cm között változik, míg a szájától való mélysége kb. 40–50 cm.

2) Másik 5 kohónál ez annyiban módosul, hogy a medencerész belső oldala többé-kevésbé kiöblösödik.

A fenti két kohótípus közeli párhuzamait találjuk meg Somogy (Magyaratád, Zamárdi-Kútvölgy, Zamárdi 58/a, 58/b) és Győr-Moson-Sopron (Tarjánpuszta, Nemeskér) megye kohótelepein az ún. „avar típusú” kohók között.

3) Két esetben egy teljesen új kohótípust figyelhetünk meg. A gúlaként induló, majd némileg kúposan folytatódó akna annyira leszűkül, hogy egy kb. 10–15 cm átmérőjű ovális torok jön létre, ami felfelé újra erőteljesen kiszélesedik és henger alakban, esetleg némileg kitölcséresedő henger alakban ér véget. Elképzelhető, hogy a többi, jobban elpusztult kohó is e szűk torkú típusba tartozott.

4) Az eddig tárgyalt és minden bizonnyal részben a korabeli felszín fölé magasodó, munkagödrös kohók mellett találtunk egy olyat, amelynek a többihez hasonló alakú a medencéje és az aknája, de biztosan nem volt a korábban látott szűk torka, viszont az igen nagy és mély munkagödör magasabbik oldalában úgy lett kialakítva, hogy teljes egészében a korabeli felszín alatt helyezkedett el. Így a korban későbbi fajszi típusú bucakemencékkel mutat rokonságot.

Fúvókatöredékek is igen nagy számban kerültek elő, és mindegyikük a durvább kivitelű, vastag falú, erősen kitölcséresedő szájú avar típust képviseli.

Más, a vasgyártáshoz biztosan köthető objektumot ugyan nem találtunk, viszont került elő több, a kohókkal valószínűleg egykorú ház, ill. sütőkemence. Érdekességük, hogy a kemencék platniját előszeretettel készítették vassalakból, de az is előfordult, hogy magát a kemencét építették nagyobb méretű salakdarabokból.

A lelőhely és a kohók datálásához nyújt segítséget, hogy az egyik, a bátaszéki típushoz tartozó kohó munkagödörében a nagy mennyiségű salak és omladék mellett kerámiát is találtunk, valamint hogy az egyik, edénytöredékekben gazdagabb gödörbe ástak bele egy kohót.

Az ezekből előkerült vonal- és hullámvonalköteggel díszített, lassúkorongolt, feketére, sötétbarnára égetett fazéktöredékek, ill. az igen finoman iszapolt, gyorskorongon készített sárgás-pirosas színű edénytöredékek alapján az objektumokat késő avar koriaknak tarthatjuk. Ezt a datálást erősíti meg a Márton Péter által végzett archeomágneses vizsgálat, amely során három kohóból vett mintát. Az eredmény alapján a kohókat a 8–9. sz. fordulóján használhatták.

A 44 középkori objektum főleg sütőkemencék, ill. cölöpszerkezetű házak maradványai, amelyek minden bizonnyal részét képezték a főleg a 44. lelőhelyen elterülő falunak.

M6 TO-44. lh. (KÖH 58969): Az adott völgy másik oldalán lévő lelőhelyen 172 objektumot találtunk, melyek szintén három korszakot képviselnek. Két bronzkori tárológödör mellett az objektumok egy része (21) minden bizonnyal a 43. lelőhely avar telepjelenségéhez tartozik: félig földbe mélyített házak, sütőkemencék, anyagnyerő gödrök.

A lelőhely igazi jelentőségét az a középkori falu adja, amelynek 4 nagyméretű pincéjét, több házát, számos külső kemencéjét, ill. egy nagyobb méretű, vastag rostélyú, középkori edényégető kemencéjét tártuk fel. A pincék közül külön említésre méltó az, amelyiknek 30 m²-es, 2 m mély, sövény/deszka(?)fallal bélelt oldalú rakterébe széles K-i lejáratan juthatunk. Kiemelkedik az objektumok közül egy K–Ny hossztengetű cölöpszerkezetes ház, amelynek Ny-i oldalához illesztették nagyméretű pincéjét. A 14. sz. végi érmekkel is keltezhető objektumok megerősítik azt a feltételezést, ami a terület földrajzi nevéből is gyanítható volt: lelőhelyünk a valamikori Oros nevű falu maradványa.

Munkatársak: Frank Péter, Künsztler Tamás, Necze Gábor, Simmer Livia, Szabó Zsuzsa, Ürmös Melinda.

CZÖVEK ATTILA

46. Bátaszék, Téglagyári lakótelep (KÖH 74621)

(Tolna megye) U

A bátaszéki téglagyár megszűnése miatt a hajdani lakótelepének közműveit a bonyhádi út mellett futó városi fővezetékre kötötték, így az úttól kb. 120 cm mély, 50 cm széles árkot ástak. A lakossági bejelentésre végzett bejárás, ellenőrzés során a kiásott árok falában több helyen régészeti korú objektum sötétbarna, ill. vöröses foltját sikerült megfigyelni. Bár a foltokból lelet ekkor nem került elő, a kidobott földből gyűjtött kerámiadarabok alapján a lelőhelyen kora neolitikus (Starčevo) telep létét kell feltételeznünk. Az út D-i felén megfigyelt jelenségek minden bizonnyal részét képezik az ettől É-ra, az M6 autópálya építését megelőző feltárással érintett hatalmas méretű neolitikus lelőhelynek (M6 TO-10/B és 11. lelőhelyek).

Munkatárs: Szarka József (Archeosztráda).

CZÖVEK ATTILA